

ÇATALHÖYÜK MOLLUSKLARI (ÇUMRA-KONYA, TÜRKİYE) ÜZERİNE ARKEOMALAKOLOJİK VE JEOARKEOLOJİK DEĞERLENDİRMELER

Burçin Aşkim Gümüş^a, Daniella E. Bar-Yosef Mayer^b

Yeşim Büyükmeriç İslamoğlu^c

^a Gazi Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji (Zooloji) Bölümü, Ankara, 06500, TÜRKİYE

^b Zooloji Müzesi, Steinhardt Milli Doğa Tarihi Koleksiyonları,

Tel Aviv Üniversitesi, Tel Aviv, 69978, İSRAİL

^c Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Deniz ve Çevre Araştırmaları Dairesi

Başkanlığı, 06800, Ankara, TÜRKİYE

(burcinaskim@gazi.edu.tr, burcinaskim@gmail.com)

ÖZ

Arkeomalakoloji, arkeolojik ortamlardaki mollusk materyalleri üzerine gerçekleştirilen çalışmaları içeren ve Arkeozooloji'den köken alan Arkeoloji bilimine ait bir disiplindir. Arkeozooloji ise arkeolojik alanlardan elde edilen hayvan kalıntıları üzerine gerçekleştirilen çalışmaların bütünüdür. Jeoarkeoloji, yer-doğa bilimleri araştırmalarından sağlanan bilgilerin arkeolojik araştırmalarda ve bulguların değerlendirilmesinde kullanılması anlamına gelen çok disiplinli bilimsel yaklaşımın adıdır.

Güncel ve fosil mollusklar, kara, tatlı su, acı su ve deniz olmak üzere çeşitli habitatlarda yayılış göstermektedirler. Kara salyangozları iklimik ve ekolojik değişikliklere karşı duyarlı olduklarından doğal iklimik şartların indikatörleri olarak kullanılmaktadırlar. Eski çevreleri yeniden yapılandırmada kara salyangozlarından faydalanılmaktadır. Ayrıca, tatlı su mollusklarının kabuklarındaki karbon ve oksijen izotop oranlarının tespiti ile yumuşakçanın yaşam süresi boyunca hakim olan iklim şartları belirlenebilmektedir.

Mollusklar, arkeolojik dönemlerde çok çeşitli şekillerde, süs eşyası, alet ve araç olarak, çömlek üretiminde ve inşaat malzemesi olarak kullanılmışlardır. Dahası tarih öncesi dönemlerden itibaren mollusklar besin malzemesi olarak tüketilmişlerdir.

Çatalhöyük Türkiye'deki en büyük Neolitik alanlardan bir tanesidir. M. Ö. 7,400 ile 6,000 yıllarına tarihlendirilmektedir. Çatalhöyük'te deniz, tatlı su ve kara gastropodları, deniz ve tatlı su bivalvleri ile sadece denizlerde yaşayan scaphopodlar bulunmaktadır. Ayrıca alandan Miyosen ve Pliyosen yaşlı 25 gastropod, midye ve scaphopod türü teşhis edilmiştir. Çatalhöyük'te yaşayan insanların bu fosilleri ait oldukları Karaman-Mut ve Hatay havzalarından topluluklar arası aktiviteler sebebiyle toplamış oldukları ya da fosillerin ziyaretçiler tarafından alana getirildikleri düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mollusca, Arkeomalakoloji, Jeoarkeoloji, Çatalhöyük, Türkiye

THE MOLLUSCS OF ÇATALHÖYÜK (ÇUMRA-KONYA, TURKEY) FROM ARCHAEOMALACOLOGICAL AND GEOARCHAEOLOGICAL ASPECTS

**Burçin Aşkim Gümüüş^a, Daniella E. Bar-Yosef Mayer^b,
Yeşim Büyükmeriç İslamoğlu^c**

^a Gazi University, Science Faculty, Biology (Zoology) Department,
Ankara, 06500, TURKEY

^b Zoological Museum, Steinhardt National Collections of Natural History,
Tel Aviv University, Tel Aviv 69978, ISRAEL

^c General Directorate of Mineral Research and Exploration, Department of Marine and
Environmental Research, 06800, Ankara, TURKEY
(burcinaskim@gazi.edu.tr, burcinaskim@gmail.com)

ABSTRACT

Archaeomalacology – the study of molluscs in archaeological contexts – is a discipline of archaeology that is derived from archaeozoology, the study of animal remains from archaeological sites. Geoarchaeology is a multi-disciplinary approach which uses the techniques and subject matters of Earth sciences to examine topics which inform archaeological knowledge and thought.

Recent and fossil molluscs occupy and thrive in diverse habitats, ranging within land, freshwater, brackish water, and marine. Since landsnails are sensitive to climatic and ecological changes, they can be used as indicators of natural climatic conditions. Thus, they are useful for reconstructing past environments. In addition, carbon and oxygen isotope ratios in the shells of the freshwater molluscs yield information on the isotopic composition of the water in which the shell was formed, which in turn relates to climatic conditions prevailing during the molluscs' life span patterns.

Mollusc shells were exploited in various ways, primarily as ornaments, utensils, tools, in pottery production as well as in construction material during archaeological periods. Moreover, throughout prehistory and history molluscs were collected as food.

Çatalhöyük is one of the largest Neolithic sites in Turkey, dated to 7,400 to 6,000 cal yr BC. The Neolithic site of Çatalhöyük in Turkey contains gastropods that naturally inhabit marine, freshwater or land environments; bivalves that naturally inhabit marine and freshwater environments; and scaphopods that inhabit only marine environments. In addition, 25 fossil gastropods, bivalves and scaphopods dating to the Miocene and Pliocene were identified from the site. The fossil shells were likely collected and brought from Karaman-Mut and Hatay basins by the inhabitants as part of transhumance activities, or by visitors.

Keywords: Mollusca, Archaeomalacology, Geoarchaeology, Çatalhöyük, Turkey